

BOUWACTIVITEIT IN DE BILT ROND 1900

Hoe metselaar en timmerman ons dorp een nieuw gezicht gaven

Hans de Groot

Naar de huidige maatstaven gerekend vielen de bouwactiviteiten rond de wisseling van de negentiende naar de twintigste eeuw nogal mee. Ik praat dan ook over een tijd dat onze gemeente beduidend dunner bevolkt was dan heden ten dage. In de periode 1898 tot en met 1903 steeg het inwoneraantal van onze gemeente van 2971 naar 3317. En ook deze nieuwe inwoners hadden behoefte aan woonruimte. De gemeente gaf in deze jaren bouwvergunningen af voor 114 projecten. In De Bilt-Station, de toenmalige naam van het gebied dat in 1917 Bilthoven zou gaan heten, werd de aanzet gegeven tot de bouw van het villapark Vogelenzang. Hiervoor werden 18 bouwvergunningen afgegeven. Verreweg de meeste vergunningen, maar liefst 96 van de 114, betroffen bouwprojecten in het dorp De Bilt. Waar in Bilthoven meestal sprake was van villabouw ging het in De Bilt merendeels om arbeiderswoningen. Van de in totaal 114 bouwvergunningen ging het bij 77 om de bouw van 196 woningen. Bij de overige 37 betrof het verbouwingen en de bouw van bedrijfsruimten, schoollokalen, winkels, een kerk en een station.

De bouwvergunningen afgegeven tot medio 1898 waren gebaseerd op de bouwvoorschriften opgenomen in de Algemeene Politieverordening van 1889. Daarna gold de Verordening op het Bouwen en Sloopen van 1898. In deze verordening kwam o.a. de bepaling voor dat de minimale grootte van woningen, bestaande uit een woonvertrek op 36 m² was gesteld. Net als tegenwoordig moest een ieder die iets wilde bouwen, verbouwen, uitbreiden of slopen een vergunning daartoe bij de gemeente aanvragen. Pas na verlening van deze vergunning kon begonnen worden met de bouw, verbouw of de sloop. Wanneer de bouw was voltooid was men verplicht eerst een Bewijs van Voltooiing aan te vragen, alvorens het bouwobject in gebruik te mogen nemen.

Laat ik mij nu concentreren op de bouwactiviteiten in onze gemeente in de periode 1898 tot en met 1903. Waar en wat werd er zo al gebouwd in die jaren? Vooraf toch nog even wat aanwijzingen. In het onderstaande artikel

vindt u de nu gangbare benaming van straten en de nu geldende huisnummering zodat duidelijk is over welke panden ik het heb. In de afgelopen honderd jaren zijn er namelijk straten van naam veranderd en heeft henummering van panden plaatsgevonden. Wanneer ik de rond 1900 gangbare straatnamen gebruik vindt u die *cursief* gedrukt.

Nieuwstraat en omgeving.

In de Nieuwstraat werd de meest indrukwekkende bouwprestatie geleverd. Deze nieuwe straat werd aangelegd aan de westelijke grens van het gebied, dat A. Roodvoets Jr. in 1899 in bezit had gekregen. De oostelijke grens lag tussen de huidige Torenstraat en Jasmijnstraat. Verder werd het begrensd door de Looijdijk en de *Achterdijk*. Het gehele gebied behoorde bij de boerderij De Waag en bestond uit ca. drie hectare boomgaard en ca. vier hectare bouwland, doorsneden door ongeveer noordwest lopende sloten. Roodvoets had bij de aankoop van de boerderij en de grond geen enkele intentie het boerenbedrijf zelf voort te zetten. Nee, veel sneller gewin was er te behalen bij verkoop van de grond voor woningbouw. De boerderij De Waag lag aan de *Achterdijk* tussen de huidige Nieuwstraat en de Torenstraat. De naamgeving van de door Roodvoets aangelegde straat was wat verwarrend. Bij veel vergunningen voor bouwprojecten wordt gesproken over de Wilhelminalaan of Wilhelminastraat. In dezelfde tijd was ook gestart met de villabouw in het Kloosterpark. Waarschijnlijk vond de gemeente een Wilhelminalaan in het gebied, waar in 1898 de inmiddels verdwenen Wilhelminaboom was geplant, meer op zijn plaats. De straat werd bij de bouwaanvragen ook regelmatig *de Nieuwenweg* of *de nieuw aangelegde weg* genoemd. Waarschijnlijk was dat de aanleiding voor de uiteindelijke naamgeving Nieuwstraat.

In een periode van drie jaar werden hier maar liefst 59 arbeiderswoningen neergezet. In hoog tempo verrezen aan de westzijde de huizen of huizenblokken met de huisnummers 1 (in een bouwblok met de huisnummers 66 t/m 70 aan de huidige Burgemeester de Withstraat), 3 t/m 5, 7 t/m 13, 15 t/m 23,

25 t/m 33, 35, 37 t/m 43, 45, 49 t/m 57 en 125 t/m 135. Alleen de toen gebouwde woningen met de huisnummers 1, 49 t/m 57 en 125 t/m 135 konden hun honderdjarige jubileum vieren of doen dit de komende jaren. De andere zijn intussen vervangen door nieuwbouw. Dat geldt ook voor de in 1901 op nummer 47 gebouwde kerk voor de gereformeerde gemeente. Aan de oostzijde van de Nieuwstraat werden in hetzelfde hoge tempo de volgende huizenblokken neergezet. Het nummer 2 dat in een bouwblok met Burgemeester de Withstraat 58 t/m 62 werd gebouwd, bestaat nog. De nummers 22 t/m 32 en 34 t/m 44 hebben de eeuw niet overleefd en zijn vervangen door nieuwbouw. De huizenblokken 48 t/m 56 en 114 t/m 124 wisten de nieuwbouwplannen wel te overleven. De bouwvergunningen werden verleend aan verschillende aanvragers onder wie G. te Slaa uit De Bilt, J. Gerdessen Dzn. uit Utrecht, J.H. Verheul uit Wijk bij Duurstede en W. Vlek uit De Bilt. D.J. Veldhoen, klompenmaker uit de Bilt, vroeg de vergunning aan voor het pand Nieuwstraat 1 / Burgemeester de Withstraat 66 t/m 70. Ontwerpers worden veelal niet vermeld met uitzondering van H. Brouwer, G. te Slaa en A. Middelkoop. De boerderij De Waag liet zich door het nieuwbouwgeweld niet verdringen en werd pas in 1972 vervangen door nieuwbouw. Dit pand bleef als woning gehandhaafd tussen het hoekpand met de Nieuwstraat en de in dezelfde periode aan de *Achterstraat* gebouwde huizenblokken met de nummers 36 t/m 44 en 46 t/m 54. Beide blokken bestonden uit vier woningen plus een winkel. Voorlopig genoeg over dit nieuwe bouwgebied. Of misschien toch nog iets. Ook aan de Looijdijkzijde van dit bouwgebied waren in de tijd, waarin zo druk gebouwd werd aan de Nieuwstraat, timmerlieden en metselaars actief. Tussen 1899 en 1903 verrezen hier de huizen blokken 5 t/m 15, 75 t/m 83, 89 t/m 99 en 101 t/m 109. Met uitzondering van het blok 5 t/m 15 werden de nieuwe woningen gebouwd in opdracht van J. Gerdessen uit Utrecht. Uiteraard kwamen er ook verbouwingen voor. Zo kreeg op 27 juli 1900 Frans Hendrik Wilking, bakker aan de Looydijk, vergunning zijn woning op nummers 61/63/63b te verbouwen. De openbare school aan de Jasmijnstraat 6 werd in 1899 uitgebreid met twee schoollokalen naar ontwerp van J. van Santen. Uit het Verslag van de Toestand der Gemeente De Bilt over het jaar 1900 blijkt, dat deze bouw niet geheel naar wens is verlopen, gezien de afwijzende beschikking op het verzoek van

W.M. Reyerse tot kwijtschelding van de schuld wegens het te laat opleveren van deze schoollokalen.

Hessenweg.

Wij maken nu even een zijstapje naar de Hessenweg, waar het in de periode 1898 - 1903 aan het bouwfront vrij rustig was. Op de huisnummers 166 t/m 172 werd op aanvraag van Geurt Hendriksen uit De Bilt een blokje van vier woningen neergezet, die al jaren geleden zijn afgebroken. Op de locatie *aan de Hessenweg / woonhuis aan de Molensteeg* werd in 1900 door Dirk van Vulpen, bloemist te De Bilt, een woning met koestal onder één dak gebouwd. En ter plekke van het huidige nummer 200 werd in 1902 een koetsierswoning gebouwd, aangevraagd door jhr. mr. F.H. Rademacher Schorer van Nieuwerkerke, bewoner van Meijenhage. En verder bouwde G. Hekkers, tuinman te Zeist, op zijn grond langs de *Hessensteeg* een huisje op nummer 120. Dat dit pandje de twintigste eeuw zou overleven als snackbar kon hij toen niet bevroeden.

Dorpsstraat vanouds Steenstraat.

Wij wandelen nu terug naar de Dorpsstraat vanouds Steenstraat. Hier is in de jaren rond 1900 geen sprake van het bouwen van lange huizenblokken. De bouwaanvragen in deze straat geven een genuanceerd beeld van de bouwactiviteit in een al eeuwen bewoond gebied. Zo vinden wij een aanvraag voor de verbouwing van enkele eenkamerwoningen aan het zogenaamde *Steegje van Van Santen*, die tot de sloop van de huisjes in 1983 schuin achter het voormalige politiebureau op nummer 25/27 lagen. De woninkjes waren genummerd van 5 t/m 19. De te verbouwen drie huisjes waren van 1887 tot 1902 in gebruik geweest als noodkerk voor de gereformeerde gemeente. Nu deze de nieuwgebouwde kerk aan de Nieuwstraat in gebruik kon nemen, kwamen de huisjes weer vrij. De verbouwingsplannen van de eigenaren Nicolaas en Albertus van Santen, timmerlieden te De Bilt, werden tot tweemaal toe door de gemeente afgewezen, omdat de huisjes niet de voorgeschreven minimale oppervlakte besloegen. De naam Van Santen komen wij bij bouwactiviteiten in deze omgeving veel tegen. In 1902 was het huizenblok met de huisnummers 6 t/m 10 toe aan een verbouwing. De ontwerper R. Diks verkreeg hiervoor in juni 1902 vergunning en kon pas in april 1903 melden dat de klus geklaard was. Kennelijk een wel zeer ingrijpende verbouwing.

Een nog ingrijpender verbouwing, ofwel nagenoeg een herbouw, vond plaats aan de buitenplaats Zorgvliet, die indertijd te vinden was tussen de huidige huisnummers 94 en 96 aan de Dorpsstraat. De aanvraag werd gedaan door 'Mevrouw de weduwe H. Voorst van Beest'.

Er werd niet alleen gebouwd en verbouwd maar ook afgebroken. De Rijtuigfabriek voorheen Ingenhousz en Buitenweg en Co krijgt in 1902 toestemming voor de afbraak van de aan de Dorpsstraat 12 en 14 gelegen smederij en voor de bouw van een magazijn als bergplaats voor rijtuigen. In die tijd was het blijkbaar druk in de rijtuigenbranche, want twee jaar eerder was er ook al een bouwvergunning verleend aan M.J. Takken voor de bouw van een werkplaats en rijtuigmagazijnen op Dorpsstraat 55.

Begin 1900 komt de bouwvergunning los die was aangevraagd door de vleeschhouwer P.N. Hoogland aan Dorpsstraat 29 en 31 voor de bouw van een bergplaats met veestalling. En in 1902 krijgt W. Ekdome, 'schipper aan De Bilt', toestemming voor de verbouwing van een bergplaats voor brandstoffen. De reeds eerder genoemde N. van Santen voerde dit werk uit. De woning aan Dorpsstraat 66/68 ondergaat in 1900 eveneens een verbouwing waardoor de woning op nummer 66 met een verdieping wordt verhoogd.

Kerklaan en omgeving.

We laten nu de Dorpsstraat achter ons en verplaatsen ons naar de Kerklaan. Deze laan dankt haar naam aan de in 1893 door bouwmeester A. Tepe gebouwde St. Michaëlkerk.

De Kerklaan omstreeks 1910.
Het huis links is nummer 75.

In 1894 mag J.J. Brinkhof te Odijk op huisnummer 35 beginnen met de bouw van een bier- en koffiehuis, benevens stalling en schilderswerkplaats. Verder blijft het rustig in deze laan tot 1898. In de periode daarna

tot 1903 komt de bouw ook hier op gang. De aanvrager H.J. Fonville was erg actief in dit gebied en vroeg achtereenvolgens vergunning aan voor de bouw van een enkel woonhuis op nummer 37 en twee blokjes van elk twee woonhuizen op de huisnummers 39/41 en 43/45 naar globaal hetzelfde ontwerp. In 1898 kreeg I. Straakenbroek, broodbakker te Blauwkapel, toestemming voor de bouw van een huis met bakkerij op huisnummer 49. Verder werden in deze periode door verschillende aanvragers bouwvergunningen verkregen voor de enkele woonhuizen op de nummers 51, 75, 81 en 93 en voor de dubbele woning op 55/57.

We kunnen nog wel even de Blauwkapelseweg oplopen. In 1898 begon H. de Roos, meesterbakker te De Bilt, aan de bouw van een dubbel woonhuis op de locatie *aan de Blauwcapelschen weg bij de laan naar de Roomsche Catholieke Kerk* met de huisnummers 39/41. Een jaar later kregen deze huizen gezelschap van een blokje van twee arbeiderswoningen op de nummers 43/45. Een stukje westelijker en aan de overzijde begon in 1902 op het toenmalige nummer 82 de bouw van een woonhuis met koestal, waarvoor de bouwvergunning was aangevraagd door G.H.L. baron van Boetzelaer. Het betrof de bouw van boerderij Nieuw Welgelegen. Deze lag ongeveer tegenover het huidige Park Arenberg. Bij de bouw van de wijk Weltevreden in de jaren zestig is ook deze boerderij verdwenen.

De Holle Bilt

Nu nog even een kijkje aan de Holle Bilt. Daar werden in 1899/1900 een magazijn en woning gebouwd voor de firma Blass en Groenewegen en Zoon, die handelden in tuinbouwwerktuigen. De bouwaanvraag werd gedaan door G.H.L. baron van Boetzelaer met als ontwerper J. Termaaten. Het werd een zo opvallend bouwwerk, dat het werd opgemerkt door het Utrechts Nieuwsblad. In de editie van 23 juni 1900 vond ik het volgende bericht: „Naar wij vernemen zal spoedig het kloeke, nieuwgebouwde magazijn van de heeren Blass en Groenewegen gelegen aan de Utrechtse straatweg naast de boomkwekerij 'Klein Linnaeus' van de heeren Groenewegen & Zn geopend worden. Geheel naar de eischen des tijds ingericht is het een sieraad voor dat gedeelte van het dorp”. Het toen opgetrokken gebouw staat er nog steeds in volle glorie maar is nu in gebruik bij de firma Jansen de Bilt, Zonwering. Ik vond ook een aanvraag voor een sloop- en

bouwvergunning voor het pand Holle Bilt 16/18, opnieuw door G.H.L. baron van Boetzelaer, met opnieuw de ontwerper J. Termaaten. Het ging nu om de sloop van een arbeiderswoning en het optrekken van de woning, die nu onderdak biedt aan onze bekende plaatsgenoot Jits Bakker.

Kloosterpark.

Wij steken nu de Utrechtseweg over en belanden in het Kloosterpark, het eerste villapark dat in onze gemeente werd ontwikkeld. De naam van dit park stamt uit een ver verleden toen in dit gebied het Vrouwenklooster van de Abdij Oostbroek lag. In de eeuwen na de Reformatie is het landgoed Koelenberg of Het Klooster ontstaan. Hierover kunt u meer lezen in het boek *De Bilt. Geschiedenis en architectuur* van Sabine Broekhoven en Sonja Barends. In 1893 werd het landgoed door de toenmalige eigenaar G.H.L. baron van Boetzelaer in een openbare veiling te koop aangeboden. Het rijk kocht op deze veiling tien hectare grond aan met daarop het buitenhuis Het Klooster. Het huis werd vervolgens verbouwd en geschikt gemaakt voor de vestiging van het KNMI. Op een ander deel van het landgoed, dat in totaal 135 hectare groot was, werd de villawijk Het Kloosterpark ontwikkeld. Het slingerende wegenpatroon van de Emmalaan, Prinsenlaan en Wilhelminalaan was nieuw voor De Bilt en kwam voort uit de Engelse landschapstijl. Ook het type woning, dat in dit gebied gebouwd werd, kwam in die periode nauwelijks in het dorp De Bilt voor. De bouw van het villapark begon met een bouwblok van drie woningen op de hoek van de Emmalaan en de Oude Bunnikseweg in oktober 1898. Gelijktijdig begon de bouw van twee burgerwoningen op Emmalaan 10 en 11 naar ontwerp van de timmerman T. Meijer. In 1901/1902 volgden de villa's en herenhuisen op de nummers 1/2, 7/8 en 9. Aan de Prinsenlaan 3 en Wilhelminalaan 7 verscheen in 1900 een dubbele statige villa, getooid met de namen Aprica en Kathinka, die thans in gebruik is als kantoorgebouw. Begin 1899 begon ook de bouw aan de Wilhelminalaan. Dat betraf het burgerwoonhuis op huisnummer 15. Een actieve aanvrager van bouwvergunningen bleek J.G. Schaafsma, een timmerman uit De Bilt. In 1900 tot en met 1902 bouwde hij respectievelijk de dubbele woning 14/16, de twee herenhuisen 26/28 en de twee herenhuisen 11/13. Hij was overigens ook de aanvrager van de bouwvergunning voor de huisnummers 1/2 en 7/8 aan de Emmalaan. De ont-

werpen van deze woningen verschillen sterk van elkaar. In 1899, bij de bouwvergunning voor de aanvragers J. de Vink en J. van Gils uit Utrecht voor het optrekken van een blok van vier woningen met de huisnummers 18/24, verschijnt de naam Schaafsma opnieuw, maar nu als ontwerper. Mogelijk is hij ook de ontwerper van de door hem zelf gebouwde panden.

In 1899 vraagt W. Klinghardt uit Zeist bouwvergunningen aan voor de dubbele villa's op Wilhelminalaan 1/3 en 48/50, naar ontwerp van Joh. Meerdink. Klinghardt is ook de aanvrager voor de bouw van de eerdergenoemde dubbele villa Aprica en Kathinka, eveneens ontworpen door Joh. Meerdink. In 1902 voltooit Th.M. Loran, timmerman-aannemer uit Utrecht, de bouw van de villa Wilhelmina op huisnummer 6. Het burgerwoonhuis, dat op

Dubbele villa op de Wilhelminalaan 48 en 50 in het Kloosterpark.

Wilhelminalaan 15 werd gebouwd is het enige huis uit deze bouwperiode dat inmiddels gesloopt is.

Tijdens de villabouw in het Kloosterpark gingen de dagelijkse zaken bij het KNMI gewoon door blijkens het volgende berichtje, dat op 8 juli 1900 in het Utrechts Nieuwsblad stond: „Den 9den Juli zal alhier het gedenkteken voor Buys Ballot onthuld worden, gemedelleerd door Piet Ponder. Dr. Van der Stok, leerling van Buys Ballot, thans directeur van de zeevaarkundige afdeling van het Meteorologisch Instituut, zal er een rede bij uitspreken. Het monument staat tegenover de ingang en komt prachtig uit tegen een wijdegetakten bruinen beuk. De plaats koos de kunstenaar zelf uit.”

Nu nog even een zijstapje naar de huidige Universiteitsweg. Op nummer 1 werd in 1899 een boerderij met schuur en hooiberg gebouwd op basis van een vergunning verkregen door G.H.L. van Boetzelaer. Deze

boerderij werd opgetrokken als vervanger van een oude boerderij, die voor de bouw van Het Kloosterpark gesloopt moest worden. En in mei 1898 kreeg J. Streefkerk, 'landbouwer te De Bilt', toestemming voor de bouw (herbouw) van zijn boerderij en woning op Universiteitsweg 12.

Langs de Soestdijkseweg.

Wij zetten langs de *Soestdijksche Straatweg* koers richting *De Bilt Station*. Op de noordhoek Soestdijkseweg/Looijdijk stond toen de hofstede De Spiering. In 1901 kreeg G.H.L. baron van Boetzelaer vergunning tot sloop van deze hofstede en voor een inwendige verbouwing van het voormalige bakhuis. Op de noordhoek Soestdijkseweg / Groenekanseweg was er ook wat aan de hand. Hier werd door H. Klinghardt uit Zeist een bouwvergunning aangevraagd voor een villa op de locatie *in de boomkwekerij van de Heeren Groenewegen en Zoon*. Het pand werd als voltooid gemeld in oktober 1900, maar is inmiddels helemaal verdwenen. Dan komen wij bij huisnummer 165. Op de locatie *op Jagtlust aan de Soestdijksche Straatweg* vraagt W. Staring, namens

J. Boissevain te Amsterdam, een bouwvergunning aan voor de bouw van een tuinhuiswoning. Deze woning werd in 1902 voltooid en staat er heden ten dage nog schitterend bij aan de oprijlaan naar ons gemeentehuis. Een flink stuk noordelijker komen wij in het gebied waar het villapark Vogelzang moet gaan verrijzen. Allereerst villa Adriana op huisnummer 263. Na het verkrijgen van de bouwvergunning in 1900 door L.H. Westerhout, directeur van de N.V. Villapark Station de Bilt, werd het pand in april 1901 opgeleverd. In de periode 1963 tot 1982 bood deze villa onderdak aan de openbare bibliotheek. Toen deze bibliotheek naar de Kwinkelier verhuisde werd de villa afgebroken en maakte ze plaats voor een woningcomplex.

Op huisnummer 265 werd in 1900/1901 een villa opgetrokken genaamd Essenburg. De aanvrager was opnieuw L.H. Westerhout. Deze villa is inmiddels de oudste nog bestaande villa in Bilthoven. In 1902 werd naast dit huis de villa Quisisana gebouwd op nummer 267. Ook deze villa heeft de stormen des tijds overleefd en draagt nu de naam Ekeliden. Het heeft overigens weinig gescheeld of ze had het veld moeten ruimen voor de bouw van een particuliere kliniek.

Dat het met de veiligheidsvoorzieningen en de medische nazorg in die tijd nog niet zo best ge-

steld was, bewijst het volgende trieste bericht, dat ik aantrof in het Utrechts Nieuwsblad van 13 juni 1900. „Gisterenmorgen omstreeks half elf had alhier een treurig ongeluk plaats. In een in aanbouw zijnde villa had een aankomend metselaar het ongeluk van den stijger te vallen, met het gevolg dat hij erg aan armen en hoofd bezeerd werd. Door den onmiddellijk ontboden geneesheer werd hij onder vreeselijke pijnen verbonden en daarna door zijn medearbeiders naar huis gebracht.” Het is niet uitgesloten, dat dit ongeval heeft plaatsgevonden bij de bouw van Essenburg of Quisisana. Aan beide villa's werd op 30 juni 1900 namelijk volop gebouwd.

Aan de overzijde van de *Soestdijksche Straatweg* verrees in 1900/1901 een aantal dubbele villa's, gebouwd naar ontwerp van J.H. Welsenaar uit Haarlem. Opnieuw was de aanvrager L.H. Westerhout. De opdrachtgever voor de bouw was de N.V. Villapark Station De Bilt. Het gaat hier om de villa's met de huisnummers 262 t/m 280. De gevels werden ooit getooid met respectievelijk de namen Zonnelust, Dennenoord, Appia, Bandoeng, Venbergen, Heidezicht, onbekend, Leijenstein, Boschlust en Rustoord. Al deze villa's staan er heden ten dage nog, zij het deels niet meer met het oorspronkelijke uiterlijk. Met uitzondering van Rustoord en Bandoeng zijn de huisnamen verdwenen.

De villa's Appia en Bandoeng op de Soestdijkseweg 266 en 268.

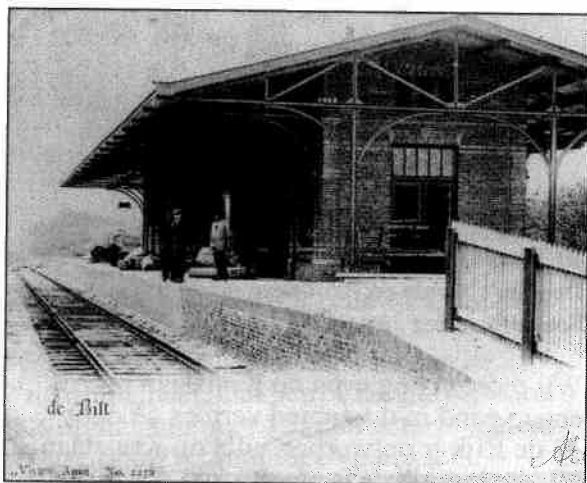
Wij moeten nog even de Kruislaan in. Als eerste pand in dit gebied verrees de door A. de Rijk jr ontworpen villa op Kruislaan 10, die inmiddels is afgebroken. Deze afbraak had echter niets te maken met de voorwaarde, die in 1903 werd verbonden aan de bouwvergunning. Deze hield in dat de villa weer afgebroken moest worden „als de Directie van Vogelenzang geen wegen zou aanleggen.” In de toen geldende bouwveror-

dening was het alleen toegestaan te bouwen langs bestaande of aan te leggen wegen.

Nu komen wij bij het station, rond 1900 *Station de Bilt* genoemd. Als gevolg van de opening van de spoorverbinding Den Dolder-Baarn, de ophanden zijnde opening van de lijn Bilthoven-Zeist en de sterke groei van het treinverkeer Utrecht-Amersfoort v.v. was het station De Bilt te klein geworden. Op 8 januari 1900 vraagt Centraal Spoorweg Maatschappij vergunning aan voor de bouw van een nieuw station. In tegenstelling tot het oude station werd het nieuwe als eilandstation tussen de sporen in gebouwd. Het toen gebouwde station is thans nog heel duidelijk herkenbaar. Op 30 januari 1901 kon de voltooiing van het nieuwe station aan het gemeentehuis gemeld worden.

In het Utrechts Nieuwsblad van 7 juni 1900 trof ik het volgende berichtje aan „Men deelt ons mede, dat de heer Bosch van Drakenstein, terugkomende van zijn huwelijksreis, morgen, Donderdag des namiddags ten 2 uur door inwoners van de Vuursche en De Bilt met muziekgezelschappen en een groots georganiseerde optocht zal worden ingehaald aan het station De Bilt.” Dat zal wel enig improviseren ten gevolge hebben gehad zo midden in de nieuwbouwwerkzaamheden.

Op dat moment was overigens wel de bouw voltooid van de woning van de stationschef op Soestdijkseweg Noord 303. Hiervoor was in september 1899 de bouwvergunning verkregen. Dit huis bestaat nog steeds al wordt het reeds jaren niet meer bewoond door een stationschef.

Het station De Bilt in 1901.

Een belangrijke stimulator voor de bouw van het nieuwe station en de woning voor de stationschef was ongetwijfeld de heer J.E. Ameshoff, de secretaris van de Centraal

Spoorweg Maatschappij. Hij had zelf in april 1899 de bouwvergunning verkregen voor de bouw van de villa aan de Soestdijkseweg Noord 304, ontworpen door D. Kruyf. In mei 1900 kon hij met zijn gezin de eerste villa in Bilthoven betrekken. Nog tijdens de bouw kreeg Ameshoff vergunning voor de bouw van een koetshuis met paardenstal, mesthok en vuilnisbak op zijn terrein. De villa Ensah, later omgedoopt in Phaedo, werd in 1944 tijdens een luchtaanval op het station en op de spoorlijn volledig plat gebombardeerd.

In het zicht van Ensah werd in 1899 aan de overzijde van de spoorbaan de villa Oase opgetrokken ten behoeve van jonkheer Van Schuijlenburgh van Bommene. Ook deze villa heeft al jaren geleden plaats moeten maken voor nieuwbouw, namelijk de Julianaflat.

Mevrouw de weduwe J. Mackay verkrijgt in juni 1901 vergunning voor de bouw van een villa aan de Soestdijkseweg nummer 363 op de hoek van de Gezichtslaan. In april 1902 werd het pand met de naam Emediede opgeleverd. In de herinnering van veel Bilthovenaren is dit gebouw meer bekend onder de naam hotel De Leyen of Parkhotel. In 1989 is het afgebroken om plaats te maken voor een luxe appartementengebouw.

Nawoord

Ik heb getracht zoveel mogelijk bouwprojecten in de periode 1898 tot 1903 in dit verhaal aan te roeren. De belangrijkste bron voor dit artikel is de door Lies Haan en Jan van der Heijden in de jaren 1993/1995 uitgevoerde *Inventarisatie van bouwaanvragen bij de gemeente De Bilt, 1895-1913*. Het uitvoeren van deze inventarisatie en de gestructureerde vastlegging van de resultaten is een waar monnikenwerk geweest, waarmee zij een uiterst waardevolle bijdrage geleverd hebben tot het toegankelijk maken van dit deel van de historie van onze gemeente. Mocht u belangstelling hebben om deze Inventarisatie en de andere hieronder genoemde bronnen eens in te zien, dan bent u van harte welkom in ons Documentatiecentrum in d'Oude School op elke eerste zaterdag van de maand tussen 14.00 en 16.00 uur.

Bronnen:

- Archief van de vereniging Historische Kring d'Oude School, *Inventarisatie van bouwaanvragen bij de gemeente De Bilt 1895-1913*, 1995.
- Broekhoven, Sabine en Sonja Barends, *De Bilt, Geschiedenis en architectuur*. Zeist 1995.
- Meijer, J.W.H., *Kleine Historie van De Bilt en Bilt-*

hoven. Bunnik 1995.

-De Bilt in 1832. Grondgebruik en eigendom. Kadastrale atlas provincie Utrecht 5, Utrecht, De Bilt 1999.

-Monumenteninventarisatie van de gemeente De Bilt. De Bilt, Delft, Rotterdam 1983.

-Archief van de vereniging Historische Kring d'Oude School: Bestanden betreffende Wegen, Boerderijen,

Huisnamen en Persoonsnamen.

-Verslag van den toestand der gemeente De Bilt over het jaar 1900.

BILTSE STRATEN EN WEGEN, LANEN EN STEGEN III

Lies Haan-Beerends

In het tweede artikel over de Biltse straten en wegen, lanen en stegen, verschenen in het maartnummer 1999, maakte ik melding van het verzoek van de eigenaar van Houdringe, mr. Frederik Jan van Westrenen van Themaat, betreffende het maken van een brug. Dit onderwerp wil ik in dit artikel uitvoeriger behandelen.

De brug zou moeten komen aan de noordzijde van de Visserssteeg, daar waar deze steeg met een scherpe knik in zuidelijke richting afbuigt. Tegenwoordig is aan de noordzijde geen water te vinden en men vraagt zich af waar bedoelde brug gelegen moet hebben. Ook op de eerste kadastrale kaart van dat gebied uit 1832 kan men aan de noordzijde van de Visserssteeg geen water ontdekken. Wel zijn de twee schapenhokken geregistreerd waarvan melding werd gemaakt, zoals zal blijken. Deze waren gelegen op de kadastrale percelen B 102 en 103. Het van west naar oost lopende deel van de Visserssteeg, zijnde perceel B 101a werd in de oorspronkelijk aanwijzende tafel omschreven als 'weg als hakbosch'. Het deel dat in zuidelijke richting loopt en uitkomt bij de Holle Bilt, kreeg de omschrijving 'laan als hakbosch' en vormde het kadastrale perceel B 78a.

Bedoelde percelen waren in 1832 eigendom van Pieter Heronimus Van Westrenen van Themaat, zoon van de hiervoor genoemde eigenaar van Houdringe, die de brug wenste aan te leggen.

De heer J.W.H. Meijer, schrijver van Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven zei bij navraag, dat het mogelijk kan zijn, dat destijds de Groenekansewetering verder doorliep en zich wellicht ook bevond ten noorden van de Visserssteeg. Deze wetering is thans nog wel op Maartensdijks grondgebied te vinden aan de noordzijde van de Groenekanseweg.

De achterzijde van het huis Houdringe, gezien vanaf de Visserssteeg. Het middengedeelte werd gebouwd in 1779. Een steen met de initialen Ph vW Ao 1779 (Pieter Heronimus van Westrenen) bevindt zich in de voorgevel. (foto januari 1999)

Tijdens de gerechtsvergadering van 2 december 1778, waarbij de schout en alle schepenen aanwezig waren, werd door de schout gemeld dat er een missive was binnengekomen van de heer mr. Frederik Jan van Westrenen van Themaat. Dit verzoek, gedateerd 25 november 1778, was tamelijk informeel geschreven. Van Westrenen verzocht 'met een lettertje' geïnformeerd te worden betreffende de instemming met zijn plan om een brug te laten bouwen. Hij zou een „goede suffisante brug met een leuning” willen laten aanleggen op zijn eigen grond bij de Spijkers Kamp. Ook beloofde hij, dat hij „geduerende de dagen van de legging van dien brug de overweg” zou geven over de daarnaast gelegen grond of over landerijen welke eveneens in zijn bezit waren. Blijkens de notulen beraadslaagden schout en schepenen over deze kwestie. Zij kwamen tot de conclusie, dat zij niet alleen daarover konden oordelen en men zou de heer Van Westrenen aanraden zich met een dergelijk verzoek te